

POBLES DE LA SEGARRA (fragments)

Recalcament

Quan vaig iniciar aquest diguem-ne recorregut pels pobles de la Segarra, vaig fer-ho impulsada per la idea de cercar una variant a les distraccions que en un poble hom es pot permetre. El medi rural no sempre afavoreix l'expansió envers unes aficions determinades; sovint, les coses més desitjades són ben lluny i poc a l'abast i cal suplir-les amb altres. Siguin quines siguin, el joc d'omplir la vida és sempre un joc emocionant en el qual trobes més sorpreses que no esperaves i més goig del que t'atreviries a desitjar. Així ha passat amb aquest joc del resseguiment del territori del nostre rodal, que és la terra segarrenca. Com més l'he coneguda, més l'he volgut conèixer, fins a fer qüestió d'amor propi que no quedi ni un poblet, ni un llogarret, ni solament un agrupament de tres cases sense haver-ne trepitjat el sòl.

S'han passat en aquest recorregut hores meravelloses. S'han passat també fatigs. La pluja atrapa i et cau damunt l'esquena i es fa nit de pressa en les fredes tardes d'hivern. Lluenteja el gebre en les puntes de les rames i a l'estiu la calor et cau a sobre com un baf afeixugant. També alguna vegada es pensa: Per què faig això? Val la pena? No saps on trobar resposta a aquestes preguntes fins que t'adones que són preguntes de dues vertents. Val la pena, per a qui? Per als altres? Per a mi? I aquesta és l'única que et pots respondre. Sí, per a mi, sí. Sí, sí. Ningú no et pot treure el goig de les sorpreses que un revolt de carretera et pot proporcionar, ni el goig d'una contemplació, una descoberta. Si això pot interessar algú altre, no ho puc saber. És cosa dels altres.

Sóc persona que s'entusiasma fàcilment amb una idea, i en elles sóc persistent. Abans, de la Segarra en sabia poca cosa; ara en sé molt més. Abans, la veia amb uns ulls endormiscats, ara els ulls s'han obert i sé els secrets de la nostra terra. Deixant córrer la imaginació, he cedit a la temptació de posar fantasia a certes històries, tanta força i tanta vida té la contemplació d'aquests pobles on ara amb prou feines queda res de la vida que havien tingut abans.

A mesura que em podia imaginar, amb els ulls del passat, la mena de gent que havia viscut, estimat i sofert entre les pedres de les cases mig coixes, m'entrava una mena de sofriment, una mena de pena i de contrició, de desig de compensar la nostra comarca, tan poc coneguda, tan abandonada, com si contemplant-la més fos també més compresa, com si escrivint d'ella pogués arranjar quelcom del desamor que els seus mateixos fills li han demostrat, abandonant-la, deixant-la sola amb la càrrega feixuga del temps pesant damunt de les fredes teulades. La història

discorre per entre els arrugats revirons que, repençant-se els uns amb els altres, mantenen en peu el testimoni d'èpoques passades. Una història que fou un fet representat en les restes dels seus castells, esglésies i casals austers i tristos. Hauria volgut poder comprendre i admirar els secrets que tota vella pedra guarda, i això, no sé si ho hauré aconseguit.

Rauric

La torre derrocada del castell de Rauric, esdentegada i esberlada, forma contrallum magnífic en les meravelloses postes de sol hivernals, fredes i solitàries, quietes com un vidre glaçat contra la claror d'una llum roja. La meravella dura un moment. Cal romandre immòbil amb els ulls clavats en el firmament i en les destriades llenques rogenques, grogues, d'un blau matisat amb esclats de grisos, amb liles finíssims diluïts en rosa; cal vigilar tot aquest moviment voluptuós i veure com va canviant de forma i de color a cada segon, a cada passa el moment precís arriba, fugisser com una bufada: la rodona del sol davallant s'instal·la darrera el tossal de la torre escapçada del castell de Rauric, darrera les xemeneies de les cases abandonades, i per un moment, les ruïnes abatudes tenen una glòria i una grandesa espectacular i superba, encesa com un forn fantàstic en el que la mà de l'home no hi ha construït res. Al cap d'un moment tot ha passat i el castell de Rauric torna a ésser un callat munt de pedres grises i glaçades.

Montcortès

Veig la gran casa quadrada, amb el bon aire de família benestant que tenen moltes d'aquestes cases en els pobles de la Segarra. No tenen res i tenen molt. Se'ls nota un aire de cosa important que les enlaira, tant com constructivament, simbòlicament, per damunt de les altres cases, més baixes, més coixes, més humils, com ho eren també les persones que les habitaven. Ara, el casal de la família Companys està buit i abandonat, i pel que diuen, no té amo. El temps passa per damunt d'ell deixant-hi cada dia una ditada més, d'oblit, d'abandó i de funest pervindre. El sol brilla en els vidres trencats de les finestres. Les teules pengen en el frontal i de tant en tant cauen amb soroll al mig del carrer. La portalada està tancada, però algun dia algú esbotzarà el pany, rebençarà la porta i entrarà dintre a espoliar el que pugui: forrellats, panys i alguna reixa. No hi ha res més. La fatalitat, l'abandó i l'oblit, conjurats, com sempre, s'acabaran de menjar aquest adust castell, aquesta casa commemorativa, aquest poble de Montcortès d'on la gent jove en fuig perquè per manca d'aigua no pot fer funcionar la rentadora automàtica. Només quedarà la terra, ampla, serena i clavada horitzontalment en aquest racó de Segarra on les màquines sorolloses desperten durant el temps de feina al camp -que ara dura tan poc- uns quants vestigis de vida.

«Una història que fou un fet representat en les restes dels seus castells, esglésies i casals austers i tristos. Hauria volgut poder comprendre i admirar els secrets que tota vella pedra guarda...»

*Església i castell de Santa Perpètua. Any 1919.
Fons fotogràfic Josep Salvany de la Biblioteca de Catalunya.
Arxiu de l'ACBS.*

I damunt d'aquests camps calcinats pel sol, faltats de pluja però rics de gra, hi arribarà una altra primavera, un altre estiu, i potser també altres persones que, com jo, un migdia d'un dia canicular es deturaran al passar per la carretera i enviaran un esguard i un record a tota una colla de tristos fantasmes.

Enduta per un sentiment difícil d'analitzar, hi vaig tornar un altre dia. S'havia girat una sorollosa ventada que arramassava un grapat de núvols carregats de tempesta. Volia veure si Montcortès em podia dir més coses. I no les coses que es poden trobar en els llibres.

No hi havia res. Totes les portes estaven tancades. Vaig donar pel voltant una mirada trista. L'olor de la terra, del batre recent, que és una olor de palla seca, s'esvaïa entre els inicis de la dura tempesta que esclatà més tard. El cel tenia un color gris plom que embolcallava la silueta del castell dels Moxó.

Vaig anar-me'n sense haver vist una sola animeta ni haver parlat amb ningú. El silenci era total, absolut, fantàstic. Vaig imaginar-me Montcortès al cor de la fosca en les cruets nits d'hivern, que a la Segarra despoblada són salvatges. El silenci, cantant la seva tristor pel passat i el present de la seva vida, i els tres llumets de les tres cases parpellejant al cor de la nit, com una llagrimeta a punt de caure.

L'Aranyó

Regiro la mirada per aquell dissortat amuntegament d'enrunalls. Sembla impossible que en algun temps tot això hagi estat en peu i hagi tingut, un lloc determinat que se'n deia escoles, i pares, mares i nois i noies, i un mestre i un capellà. Més aviat creuria que han d'aparèixer d'un moment a l'altre tot de genets ferrenys muntats a les gropes de cavalls agençats amb els seus estris de guerra, les ferradures dels quals fan espetegar els blocs de pedra que són la base de totes les edificacions que tinc davant dels ulls.

No sé per què m'atreu tant el castell. Pujo moltes vegades més a l'Aranyó. Evoco gestes de guerra, hi veig homes ferrenys, endevino les causes que devien defensar, justes algunes vegades, iníquies més d'un cop, quan amb el nom de Déu i de la Santa Església en els llavis queien com feres damunt del contrari posant per escut les miserables vides dels pobres vassalls. Història. Història que arriba als nostres dies neta de les culpes del vencedors, esbandint les seves mans brutes, deixant caure la negror de la culpa sobre aquell que ha estat vençut.

Retrotraient-me a l'esperit del passat, on pul·lulen tot de fantasmes, penso que entre les pedres d'aquest castell, que el 1100 s'anomenava «castro Arigui», els anys i els segles hi dormen en pau, quietes i pacífics, oblidats de tota lluita i oblidats també dels homes, que han deixat buides les parets gruixudes per anar a omplir les quatre parets vincladisses dels pisets moderns.

Damunt de les tapes d'un llibre de Manuel de Pedrolo, *Acte de violència*, que em serveixen de suport, faig unes notes càlides i sensibles d'emoció esgarrapant el paper amb neguit perquè no se m'escapi la idea. És un esborrany de carta que més tard li he dirigit. No m'ha contestat. La calidesa dels meus sentiments no ha trobat altre ressò que el propi d'ell mateix abandonat en el marc de les pedres aterrades. L'idealisme i la sensibilitat d'una persona en uns bells instants evocadors no tenen valor positiu encaixonats com estan en el materialisme de la vida. És una petita experiència que fa de bon recordar. Cal que un es guardi les sensacions per alimentar-se ell mateix del seu producte.

Els terribles gossos fermats a les llargues cadenes lladren llargament en sentir el soroll del motor en marxa. Els seus udols de feres ben entrenades s'enlairen per damunt dels bells escairats del castell formidable, de perfil estàtic i altivesa agressiva, immòbil com un gegant encadenat.

Davallo lentament la petita carretera fins a trobar l'altra més gran que va d'Agramunt a Cervera.

Adéu, Castro Arigui, Saranyo, Aranyó. Com et diguis.

«Benvolguda lectora: Vaig rebre la seva carta i m'agradà llegir que l'Aranyó l'havia captivada prou per a fer-hi varis viatges. No hi ha dubte que és un llogarret bonic i pintoresc, o, per dir-ho més bé, que ho era, perquè ara les coses han canviat una mica. Hi vaig estar ara fa un parell d'anys i vaig veure, com diu, la granja avícola i porcina que no hi feia cap falta. Les pedres, però, continuen a lloc, i això és el que compta.»

El castell, que pertanyia a la família Dalmases, amb la qual devia emparentar la meua, fou venut ja fa molts anys pel meu pare, i jo, de gran, ben poques visites hi he fet. Hi vaig néixer, però al cap d'un any ja érem tots a Tàrrega i, de nen, hi anàvem només a l'estiu. Sempre m'agradà passar-hi aquells mesos, i sentimentalment, em sento lligat al poble.

No hi ha hagut mai, del meu record, «cap de família», i menys hi hauria d'ésser ara, quan els Pedrolo s'acaben i jo, d'altra banda, em sento molt allunyat de qualsevol possible tradició relacionada amb privilegis i amb els abusos que el privilegi comporta sempre. Si m'ha llegit amb una mica d'atenció, ja ho deu haver vist.

(...)

Ben cordialment seva

Manuel de Pedrolo.»

Vaig rebre aquesta carta quan tot l'anterior estava escrit.